ČITAČ ELEKTRONSKE LIČNE KARTE: ŠTAMPA PODATAKA

Podaci o građaninu

Prezime:	СТАНАРЧЕВИЋ
Ime:	МАША
Ime jednog roditelja:	MIJO
Datum rođenja:	29.12.1996.
Mesto rođenja, opština i država:	BEOGRAD, SAVSKI VENAC, REPUBLIKA SRBIJA
Prebivalište i adresa stana:	BEOGRAD, NOVI BEOGRAD, GANDIJEVA 074/2/10
Datum promene adrese:	Nije dostupan
JMBG:	2912996715031
Pol:	Ž

Podaci o dokumentu

Dokument izdaje:	ПС НОВИ БЕОГРАД
Broj dokumenta:	006289462
Datum izdavanja:	19.01.2015.
Važi do:	19.01.2025.

Datum štampe: 07.03.2018.

1. U čipu lične karte, podaci o imenu i prezimenu imaoca lične karte ispisani su na nacionalnom pismu onako kako su ispisani na samom obrascu lične karte, dok su ostali podaci ispisani latiničkim pismom.
2. Ako se ime lica sastoji od dve reči čija je ukupna dužina između 20 i 30 karaktera ili prezimena od dve reči čija je ukupna dužina između 30 i 36 karaktera, u čipu lične karte izdate pre 18.08.2014. godine, druga reč u imenu ili prezimenu skraćuje se na prva dva karaktera.

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРИЈАВА ЗА ДОДЕЛУ СТИПЕНДИЈЕ

Задужбина Луке Ћеловића и Миливоја Јовановића
(Назив Задужбине или Фондације)

Молим да ми се на основу Конкурса, расписаног _____ (датум) додели студентска стипендија за 2018/2019. школску годину.

Подаци из личне карте:

1) Презиме, средње слово и име Станарчевић М. Маша
2) Лични број грађана (ЈМБГ) 2 5 1 2 9 9 6 7 1 5 0 3 1
3) Адреса Јандијева 74/10
4) Место пребивалишта (са поштанским бројем) 1 1 0 7 0 Београд
5) Општина Нови Београд

Назив факултета Економски факултет у Београду
Смер Маркетинг
Датум уписа у I годину студија 2016. године
Година студија у школској 2018/2019. IV година
Просечна оцена постигнута у току студија 7,15
E-mail masa.stanarcevic96@gmail.com
Мобилни тел: 064/478-2211 Фиксни тел: 318-11-39
Адреса за доставу обавештења Јандијева 74/10

Напомене и додатне информације:

Изјављујем под моралном и кривичном одговорношћу:
– да су унети подаци тачни
– да нисам корисник ниједне друге стипендије

Подносилац пријаве
Stanarčević Ma.

Обавезно доставити уз пријаву:
– Фотокопију личне карте или штампани подаци са електронске личне карте
– Уверење о уписаној школској години
– Уверење о просечној оцени студија

Уколико је конкурсом тражено доставити и:
– Изјаву о приходу домаћинства по члану породице

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
Број досијеа 714/16
Београд, 20.11.2019

Образац 192

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
БЕОГРАД, Kamenička 6
P. FAH 489, FAX 639-560

На основу члана 29. Закона о општем управном поступку, Економски факултет Универзитета у Београду, издаје

УВЕРЕЊЕ

Да је Станарчевић Маша рођен-а 29.12.1996. (датум и година)

у Београду, Република Србија,

уписан-а **први пут школске** 2016/17 на основне академске студије.

У школској 2019/2020. години именовани-а је уписан-а као:

а) студент који се сам финансира **б) студент који се финансира из буџета**

1. На студије које трају четири године - осам семестара (240 ЕСПБ).
2. На студије које трају три године - шест семестара (180 ЕСПБ).

Уверење се издаје на лични захтев, а ослобођено је таксе на основу члана 19. тачка 7 Закона о административним таксама.

(М.П.) УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ БЕОГРАД

(одговорни радник)

Поштовани,

рад „Међународна трговина: апсолутне и компаративне предности", колегинице Станарчевић Маше, бави се једном од најбитнијих тема економске науке. Анализом позитивних и негативних страна међународне трговине, прожетом бројним примерима из праксе, уводи нас у вечиту причу о апсолутним и компаративним предностима.

Есеј даје хронологију развоја међународне трговине, пружајући подједнако пажњу и значај, и добробитима, и лошим странама овог вида размене. Сагледавајући мишљења различитих аутора, омогућен је свеобухватан увид неопходних информација, а очитим разумевањем материје од стране ауторке овог рада, и адекватна презентација и анализа ове теме.

Услед горенаведеног, препоручујем колегиницу и њен рад за конкурс Задужбине Миливоја Јовановића и Луке Ђеловића.

4/12/2019

др Миомир Јакшић

редовни професор

Економског факултета

Међународна трговина: апсолутне и компаративне предности

Маша Станарчевић , Економски факултет, masa.stanarcevic96@gmail.com

1. УВОД

Концепт међународне трговине једно је од најважнијих поља изучавања модерне економске теорије. Као такав, дао је немерљиве доприносе свеукупном развоју економске мисли. Још више, као практична делатност, унапредила је животе милионима људи, на очигледан начин повећавши им укупно благостање, учинивши доступним производе и услуге који се не би на сваком месту могли произвести.

Међународна трговина данас обухвата већину земаља света, које усложњавају међусобне економске односе, доприносећи настанку трендова попут глобализације, дерегулације и слободног протока људи, робе и капитала.

Теоријски, она је била најважнија тема истраживача у 19. веку, радом родоначелника економске науке Адама Смита и, касније, Давида Рикарда који су, својим концептима апсолутних и релативних предности, утрли пут озбиљном изучавању феномена трговине.

У овом раду бавићу се основним теоријским налазима, које у највећој мери се тичу теоријских поставки поменутог двојца у оквиру трговине. Такође, пружићу и практичнији осврт на теорију, пружањем увида у примере, који поткрепљују теоријске закључке. Најпре ћу представити међународну трговину у теорији и пракси, а потом и концепте апсолутних и компаративних предности, понаособ. У последњем одељку приказаћу савремену критику концепта компаративних предности у трговини, која настоји да је оспори.

2. МЕЂУНАРОДНА ТРГОВИНА – ПОЈАМ И ТЕОРИЈА

У свакодневном животу, као потрошачи користимо пуно по пореклу различитих производа. Често нисмо свесни чињенице да већина тих производа уопште није ни произведена у земљи у којој живимо. Сви ти производи, који нам живот свакодневно чине лакшим, произведени су од стране људи које не познајемо, који живе у иностранству. Међутим, нераскидиво нас повезује свакодневна међузависност, која се јавља посредством тржишта и трговине. Као што је и Адам Смит (1723-1790) говорио, нико за нас не производи добра и не пружа услуге из алтруистичких разлога, зато што нас воли, већ управо из обрнутог разлога – зато што се брине за сопствено благостање. Производећи за друге људе, за тржиште, појединац добија неку вредност заузврат. То је, најчешће, новац. Иста ствар се односи и на трговину међу државама, где је слободна трговина важно и, делом, контроверзно питање.

Међутим, слободна трговина земљама доноси и многе видљиве предности. Најважнија је та да, укључујући се на светско тржиште робе и услуга, производећи оно што најлакше могу да продају, за добијену противвредност земље могу набавити другу робу коју не би саме могле да произведу (или бар не толико ефикасно). На тај начин, благостање становништва у тој земљи повећано је, јер му је на располагању већа количина производа или услуга.

Дакле, слободна међународна трговина доноси:

- Јефтинију робу и већи избор – као што је познато, пораст количине производа умањује његову јединичну цену. Такође, трговина повећава и разноврсност доступних производа.

- Раст продуктивности – када постоји повећана тражња за његовим производима, произвођач се труди да је брзо задовољи, што може постићи повећавањем ефикасности, тј. продуктивности саме производње.

- Утицај на запошљавање – осим горепоменутог повећања продуктивности, начин за повећање производње је повећање броја запослених радника.

- Конкурентност – суочени са конкуренцијом из иностранства, домаћи произвођачи биће принуђени, да би опстали на тржишту, да буду ефикаснији и бољи у свом послу, што повећава благостање потрошача и свих других људи.

- Инвестиције – отварање за трговину често је праћено повећаним улагањима из иностранства, највише у виду директних страних инвестиција. Њихов прилив је усмерен првенствено ка земљама које пружају стабилне и мање ризичне пословне услове.

- Технологију – њеним увозом, земље убирају корист од истраживачких и развојних активности других земаља, тако што увозе резултате тих истраживања, док их сами не врше.

- „Позитивне спољне факторе" – уопштено, постоје многе предности слободне трговине, које нису стриктно економске природе. Нпр, многе земље, тргујући међусобно, побољшавају и своје политичке односе.[1]

Када се говори о међународној/спољној трговини, једна земља може заузети два становишта. Или ће бити самодовољна (аутархична), без разгранате трговинске политике и трговине са многим земљама, можда чак и без трговине уопште (чега готово и не постоје савремени примери) – или ће се укључити у трговинске процесе. Укључењем у исте, према савременој економској теорији, земља убира многе економске користи. Неке од њих су бржи раст бруто домаћег производа, ефикаснија подела рада, изједначавање домаћих и међународних цена, већа реална зарада становништва и тако даље.

Међутим, да виђење међународне трговине није било одувек такво, говори нам економска историја. Позната и прва свеобухватна школа економске мисли, меркантилизам (16-18. века), имала је потпуно другачије виђење. Према овој школи, *i*) богатство земље је у новцу, *ii*) до ког се стизало трговином, тј. увозом племенитих метала, док је *iii*) извоз морао бити обавезно већи од увоза[2]. Дакле, за меркантилисте, трговина је било својеврсна „игра нулте суме", у којој добитак за једну страну утолико значи губитак за другу, јер је количина богатства у свету фиксна.

Свакако, након утицајних меркантилистичких идеја, на теоријску сцену враћају се либералније економске идеје. Као реакција на погледе меркантилиста, јављају се ставови класичних економиста, о којима ће бити речи у наредној целини овог рада.

Иако су меркантилистичке идеје наслеђе претходник векова, чини се да оне поново добијају на значају. Сведоци смо тога да многе земље, поготово ниско развијене и са високом незапосленошћу, покушавају ограничити трговину како би одбраниле домаћу запосленост.

Ипак, пионирски и може се рећи према слободној трговини апологетски допринос овој области дао је двојац Смит-Рикардо својим концептима апсолутних и компаративних предности[3], редом. Може се рећи да на Рикардовој концептуализацији, уз извесне модификације почетних претпоставки (*Haberler*), почива став о међународној трговини као општекорисној ствари за све земље које у њој учествују.

Следећа табела показује како је светска конјунктура у последње две деценије XX века утицала позитивно на привредни раст земаља опредељених за модел отворене привреде.

[1] Наведено према: Тешановић, Б., *Основи макроекономије*, стр. 78.
[2] Јакшић, М., *Историја економије*, стр. 14.
[3] Више у: Salvatore, D., 2014, *International Economics,* стр. 37-40

Табела 1: *Просечан годишњи раст реалног БДП-а земаља које су укључене и које нису укључене у процес глобализације (1960-2000) у %*

	1960-те	**1970-те**	**1980-те**	**1990-те**
Укључене у глобализацију	1.4	2.9	3.5	5.0
Нису укључене у глобализацију	2.4	3.3	0.8	1.4

* О методологији добијања датих процената видети : Salvatore, D., 2014, *International Economics*, стр. 409.
Извор : D. Dollar, A. Aart, *Trade, Growth and Poverty*, World Bank Research Paper, 2001, стр. 38

Светску привреду чини мноштво националних економија укључених у савремене токове глобализације. По природи ствари, њен мотор јесте скуп развијених индустријских земаља[4] Од завршетка Другог светског рата, као што је речено, све до раних 70-тих година светска привреда бележила је релативно умерене и стабилне стопе раста. То је био период без значајних осцилација, када су се евентуалне неравнотеже трговинских биланса након брзог прилагођавања, враћале у свој нормалан ток.

Економске околности се у значајној мери погоршавају 1970-тих година. Долази до успоравања привредног раста земаља OECD. Оно је своје извориште нашло у скупу нагомиланих околности са засигурно постојећим степеном међусобне корелисаности. Најпре, већ неколико година несигурни и на златно-доларском стандарду засновани монетарни систем колабира 1971. укидањем конвертибилности долара у злато, услед јачања европских валута, проблема ликвидности и све већег апетита за доларима насупрот ограниченој и веома ригидној количиној злата у оптицају. Нафтне кризе из 1973. и 1979/80. су уздрмале континуиран и стабилан европски раст. Констелација у међународном окружењу карактерисала се широким флуктуацијама девизних курсева, порастом међусобне задужености земаља, инфлацијом, страхом од колапса међународног тржишта капитала и трговинским рестрикцијама многих земаља аргументованих повећањем посрнуле запослености. У периоду 1980-1985 светска трговина, захваљујући поменутим моментима, расте по у односу на прошлост стидљивој стопи од 1.2% годишње.[5] У овом периоду долази и до детронизације кејнзијанске мисли која је била својеврсна ортодоксија у развијеним земљама док се није суочила са проблемима које није умела објаснити а ни решити – чије место преузима монетаризам у економској политици.

Друга половина 1980-их доноси оптимизам у међународну економију. Годишња стопа раста светске трговине је 5.6%. Долази до реалног раста привреда OECD, смиривања инфлације, умереног опадања незапослености. Од тада развијене економије трасирају пут свог економског напредовања без великих колебања у тренду до данашњих дана – с тим што од почетка актуелне светске економске кризе се губи очекивање од међународних финансија и трговине да задрже катализаторску улогу у светској привреди, јер су хронична рецесија и сталне расправе око трговинске политике[6] узнемирили међународну сцену.

---

[4] Често је организација OECD (*Organisation for Economic Co-operation and Development*) синоним за појам „индустријски развијене земље". Та организација је основана 1961. као наставак организације OEEC (*Organisation for European Economic Co-operation*) која је настала 1948. како би лакше организовала реализацију Маршаловог плана америчке помоћи европским земљама (осим источног блока који га је одбио).

[5] Ковачевић, Р., 2016, *Економски односи Србије са иностранством*, стр. 9.

[6] Сталне расправе своје оличење налазе у готово редовним заседањима земаља под окриљем GATT-а (*General Agreement on Tariffs and Trade,* 1947-1994) и WTO (*World Trade Organisation,* 1994) на тзв. рундама

Што се светског извоза тиче, његов динамичан раст 1990-их година довео је до повећања сопствене вредности од $3.77 блн. (1992) до високих $19 блн. (2014). Мора се подвући да индустријски развијене земље имају улогу водећу улогу у тој динамици – са куриозитетним изузетком Кине, која иако се сматра земљом у развоју, појединачно је највећи светски извозник од 2010. године.

Треба истаћи да је светску привреду је у последњој деценији XX века карактерисао драматичан раст трговине (Ковачевић, 2016, стр. 7). Будући да је привредни раст својеврсни *raison d'être* трговачких активности на нивоу националних економија – и сам светски БДП као приказ величине светске привреде је бележио одговарајући успон. Дакле, позитивна корелација у кретању ова два агрегата постоји, при чему трговина расте донекле брже[7]. О сличном реду величина се може говорити када размотримо стопе раста у првој деценији XXI века – светски робни извоз и БДП расли су по стопи од 4.2% односно 2.4%.[8] Припадајући процентуални изрази, према истом извору, за прву половину друге деценије су 3.2% односно 2.2% редом.

3. АПСОЛУТНЕ ПРЕДНОСТИ У ТРГОВИНИ

Што се тиче теоријског изучавања међународне трговине, пут њеном темељном проучавању утро је родоначелник економије као академске дисциплине, Адам Смит (*Smith*), у свом најзначајнијем делу *Истраживање природе и узрока богатства народа* (1776). Он је најпознатији по својој концепцији апсолутних предности, којом је показао да две земље, да би добровољно трговале, морају имати користи од тога. Међутим, како немају све земље једнаке производне могућности, разлике међу њима постоје. Оне се огледају у количини инпута неопходних за производњу датог производа. Према томе, уколико посматрамо један конкретан производ, а поредимо две земље – за земљу која може да произведе одређено добро уз улагање мање количине инпута каже се да има апсолутну предност у производњи тог добра[9]. Дакле, према Адаму Смиту, размена између две земље заснована је на апсолутним предностима. Док су меркантилисти веровали да једна земља може да оствари добитке само на рачун друге земље, и заговарали стриктну контролу над читавом економском активношћу, Адам Смит и остали заговорници теорије апсолутних предности веровали су да све нације добијају у размени и снажно су заступали либералну економску политику. Она, кроз слободну трговину, доводи до најефикасније употребе светских ресурса и максимизације људског благостања.

Критикујући меркантилистичку концепцију грговине, Смит доказује и штетност и теоријску одрживост ове, тада још увек владајуће догме о међународној трговини. Својим интелектуалним радом теоријски је доказао потребу за одбацивањем свих заштитних царина и ограничења, удружења, монопола и привилегија сваке врсте. Као критичар овог типа, Адам Смит се појављује као теоретичар и присталица либералистичке економске тј. трговинске политике. Потреба за потпуном економском слободом, конкуренција, развитак привредног живота према његовим законитостима

преговора где се разматрају могућности либерализације и смањења квантитативних ограничења трговине. Од 1947. одржано је девет рунди, при чему су најзначајније Токијска (1973-1979), Уругвајска (1986-1993) и још увек незавршена Рунда из Дохе (2001), на којој учествује преко 120 земаља света, али тренутно без оптимистичних пригноза по питању њеног успешног или било каквог завршетка уопште. Наведено према : Salvatore, D., 2014, *International Economics,* стр. 333.

[7] Обим светског робног извоза растао је по просечној стопи од 6.5% у периоду 1990-2000. Просечан годишњи раст светског БДП у истом периоду износио је 2.3% - готово три пута мање. Више о томе у Ковачевић, Р., 2016, *Економски односи Србије са иностранством*, стр. 7-8.

[8] *Ibidem*

[9] Менкју, Г., *Принципи економије*, стр. 57.

као и несметано праћење личног интереса као најбољег водича ка општем благостању – основне су Смитове идеје[10]. У датом друштвеном контексту свога доба, однео је победу у теоријском дуелу са меркантилистима, чије су идеје друштво и привреда почели да одбацују. Ради одређеног поједностављења и бољег приказа теорије апсолутних предности, у наставку је представљен пример.

Због климатских услова, Канада је погодна за узгајање жита, али је неефикасна у узгајању банана (морали би да се користе стакленици са грејањем). Са друге стране, Никарагва је ефикасна у узгајању банана, али је неефикасна у узгајању жита. Према томе, Канада има апсолутну предност над Никарагвом у гајењу жита, али апсолутно заостаје у гајењу банана. Супротно важи за Никарагву[11]. У овим околностима, теорија апсолутних предности предвиђа да би Канада требало да се специјализује за производњу жита, а Никарагва банана. На тај начин, збирна количина произведених артикала, и жита и банана, биће већа него у случају да су обе земље производиле оба производа, без међусобне трговине. То се може приказати на следећи начин.

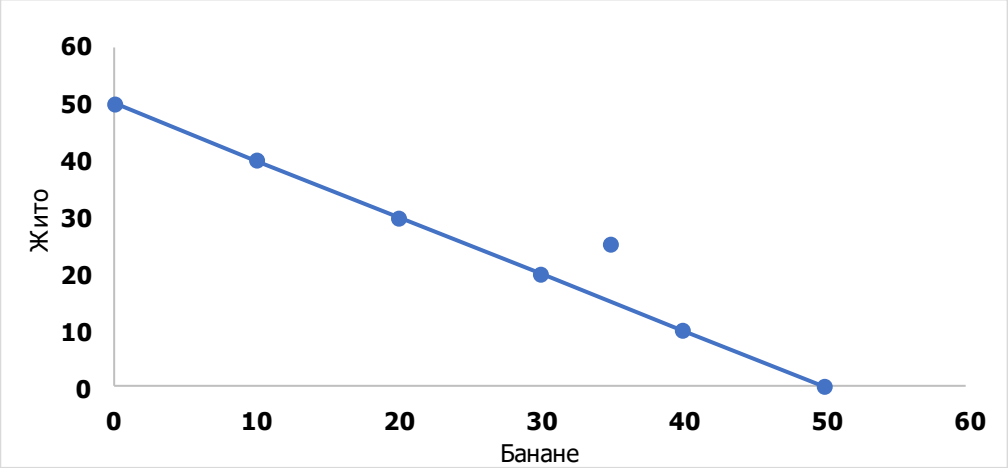

Слика 1: Производња и потрошња Канаде

На слици бр. 1 су приказани производња и потрошња у Канади која је укључена у трговину са Никарагвом. Пуна линија показује границу производних могућности земље, тј. комбинације двају производа које Канада може произвести и трошити уз ресурсе којима располаже. Тачка изван површине омеђене границом производних могућности показује комбинацију коју земља троши онда када се нађе у трговини. Ово јасно показује да, када Канада производи 25 јединица жита, у режиму слободне трговине заузврат добија 35 јединица банана, што је за 10 јединица више него што би сама произвела, ослањајући се на сопствену, мање ефикасну производњу банана.

Ипак, временом се показало да ова теорија није потпуна. На пример, није умела да објасни шта се дешава у случају постојања две земље и два производа, при чему једна земља апсолутно заостаје (мање је ефикасна) у производњи оба, а не само једног производа. Тада се анализа неопходних инпута показала недовољном па је, сходно томе, ова концепција слаба при објашњавању доброг дела данашње светске трговине. Наредни, велики корак у проучавању трговине направио је други класични економиста, Давид Рикардо (1772-1823), који је остао чувен по концепцији компаративних предности. Данас се, захваљујући томе, теорија апсолутних предности сматра само посебним случајем општије теорије компаративних предности.

[10] Јакшић, М. *Историја економије*, стр. 39.
[11] Салваторе, Д. *Међународна економија*, стр. 37.

4. КОМПАРАТИВНЕ ПРЕДНОСТИ У ТРГОВИНИ

Класична политичка економија доживљава врхунац у делима Давида Рикарда, чија ће становишта остати доминантна све до последњих деценија 19. века[12]. Теорију компаративних предности, као што је речено, увео је Давид Рикардо својим најважнијим делом *Принципи политичке економије и опорезивања* (1817), не би ли допунио претходно постављену теорију апсолутних предности, и тако повећао њену моћ објашњавања примера трговине у пракси. За разлику од теорије апсолутних предности, према којој је једино неопходно знати количину инпута потребну за производњу одређеног производа, теорија компаративних предности ослања се на концепт опортунитетних трошкова. Опортунитетни трошкови, као мера вредности пропуштене прилике при алтернативној употреби ресурса, показују колико нас „кошта" избор који смо направили. Посматрано са гледишта међународне трговине, основне поставке Рикардове теорије дате су у следећем моделу: постоје само две земље које производе два производа (вино и платно), употребом само једног фактора производње – рада. Отуда су трошкови рада једини трошкови у укупним трошковима производње вина и платна[13]. Односно, може се рећи да Рикардова теорија се заснива на бројним поједностављујућим претпоставкама: (1) постојању само две земље и два производа, (2) слободној трговини, (3) савршеној мобилности рада унутар обе земље али и потпуној имобилности између њих, (4) константним трошковима производње, (5) одсуству транспортних трошкова, (6) одсуству технолошких промена и (7) теорији радне вредности[14]. Седма претпоставка данас се сматра спорном, јер савремену економску мисао карактерише теорија субјективне вредности. На тој тачки се разилазе класична школа и новија економска мисао. Иако води рачуна о оскудности ресурса, новија економска мисао нас пушта да сами процењујемо корисност коју нека добра имају за нас (утолико је то теорија *субјективне* вредности) и да одлучимо хоћемо ли или нећемо да ступимо у размену[15]. Дакле, када се међународна трговина посматра из угла теорије компаративних предности, претпоставку о важењу теорије радне вредности данас треба напустити.

Према овом моделу, свака земља убира одређене користи од трговине, уколико се специјализује за производњу оног производа којим сноси ниже (опортунитетне) трошкове. На тај начин, свака земља извози производ који је њој релативно јефтин, а увози онај релативно скуп. Конкретно, то значи да, уколико једна земља у моделу апсолутно заостаје у производњи оба производа, њој се исплати да тргује, због тога што може извозити онај производ у коме заостаје мање за другом земљом у моделу. Тачније, неефикаснија земља има компаративне предности у производњи оног производа код кога је мањи јаз у продуктивности у односу на прву земљу. Исто тако, земљи која је у производњи оба производа продуктивнија и ефикаснија, трговина се исплати зато што може да извози онај производ при чијој је производњи разлика између продуктивности две земље већа.

Дакле, велики допринос ове, још увек неоспорене теорије је у томе што је показао да се и релативно неефикасним земљама у највећем броју случајева трговина исплати. Наравно, иста ствар важи и на нивоу појединаца, када се разматра које би активности појединац требало да обавља, како би оптимизовао сопствено благостање.

Теоријски налази наведени у последња два одељка овог рада могу се поткрепити увидом у следеће студије случајева:

---

[12] Јакшић, М. *Историја економије*, стр. 68.
[13] Тешановић, Б., *Основи макроекономије*, стр. 79.
[14] Салваторе, Д., *Међународна економија*, стр. 46.
[15] Наведено према: Медојевић, Б., Церовић, Б., *Основи класичне политичке економије*, стр. 30.

Пример 1.

И Енглеска и Шкотска производе крофне и џемпере. Претпоставимо да енглески радник може да произведе 50 крофни на сат или један џемпер на сат. Претпоставимо да шкотски радник може да произведе 40 крофни на сат или два џемпера на сат.

земља	*крофне по сату*	*џемпери по сату*
Енглеска	*50*	*1*
Шкотска	*40*	*2*

а) Која земља има апсолутну предност у производњи сваког добра? Која земља има компаративну предност?

б) Ако Енглеска и Шкотска одлуче да тргују, коју робу ће Шкотска продати Енглеској? Објасните.

в) Кад би шкотски радник могао да произведе један џемпер на сат, да ли би Шкотска и даље профитирала од трговине? Да ли би Енглеска и даље профитирала од трговине? Објасните.

Објашњење:

а) Апсолутну предност, као меру неопходних инпута, у производњи џемпера има Шкотска, док у случају крофни апсолутну предност има Енглеска.

Компаративну предност, као меру опортунитетних трошкова, у производњи џемпера има Шкотска, док компаративну предност у производњи крофни има поново Енглеска.

б) Уколико одлуче да тргују, Шкотска ће Енглеској продавати џемпере, управо због тога што је ефикаснија у њиховој производњи од Енглеске, која ће се специјализовати за крофне. Ово је у складу са налазима Смитове теорије апсолутних предности.

в) У случају да се продуктивност радника у обе земље изједначи кад је у питању производња џемпера, Шкотска би и даље трговала, управо због тога што јој остаје компаративна предност у њиховој производњи. То је јасно када се погледа производни капацитет код крофни. Шкотски радник, за један сат, може произвести један џемпер или 40 крофни, док енглески може произвести један џемпер или 50 крофни, што значи да већи опортунитетни трошак производње џемпера трпи енглески радник. Сходно томе, према теорији компаративних предности, Шкотска ће извозити џемпере, јер је њима производња џемпера релативно јефтинија него Енглеској. Са друге стране, Енглеска ће такође профитирати, управо зато што, улазећи у трговину са Шкотском, одноно препуштајући јој да извози џемпере, ослобађа више својих ресурса за производњу крофни. Специјализујући се за крофне, у већој мери их производи, па потом и извози и продаје Шкотској. На тај начин, обе земље су и даље у добитку.

Пример 2.

Следећа табела описује производне могућности два града у земљи Безболији:

	Број парова црвених чарапа по раднику на сат	*Број парова белих чарапа по раднику на сат*
Бостон	*3*	*3*
Чикаго	*2*	*1*

а) Без трговине, која је цена белих чарапа (изражена у црвеним чарапама) у Бостону? Која је цена у Чикагу?

б) Који град има апсолутну предност у производњи чарапа сваке боје? Који град има компаративну предност у производњи чарапа сваке боје?

в) Ако градови међусобно тргују, чарапе које боје ће сваки град извозити?

г) Који је распон цена по којима се трговина може одвијати?

Објашњење:

а) Без трговине између ова два града, у Бостону цена једног пара белих чарапа износи један пар црвених чарапа. У Чикагу, један пар белих чарапа вреди као два пара црвених чарапа. То се може просто уочити сагледавањем колико се пара чарапа обе боје могу добити једним сатом рада – у Чикагу се може произвести један пар црвених, или два пара белих, док у Бостону важи пропорција 1:1.

б) Што се црвених чарапа тиче, апсолутну предност у њиховој производњи има Бостон, као и у производњи белих чарапа. Са друге стране, компаративну предност у производњи црвених чарапа има Чикаго, док је Бостон компаративно у предности поново када се разматрају беле чарапе. Компаративна предност Чикага у производњи црвених чарапа лако се објашњава тиме што је код њих јаз продуктивности мањи него што је јаз у продуктивности при производњи белих чарапа.

в) Узимајући у обзир речено под а) и б), у случају да се успостави трговина између Чикага и Бостона, Чикаго ће извозити црвене, а Бостон беле чарапе.

г) Ако посматрамо трговину белим чарапама, за чију производњу компаративну предност има Бостон, град Бостон три пара белих чарапа може разменити и на домаћем тржишту за три пара црвених чарапа, за један сат рада. Из тога произлази да би Бостон профитирао уколико би за три пара белих чарапа добио више од три пара црвених. Са друге стране, да би произвео три пара белих чарапа, радник у Чикагу мора издвојити три радна сата. Три радна сата, дакле, дају или три пара белих чарапа или шест пари црвених. Дакле, за уложена три сата, у граду Чикагу може се заменити шест пари црвених чарапа за три бара белих. То значи да би Чикаго профитирао уколико би давао мање од шест пари црвених чарапа за три пара белих. То значи да је распон цена трију пара белих чарапа у трговини између ова два града следећи:

3 цч < 3 бч < 6 цч

Унутар овог распона, трговина је прихватљива за обе стране. Узмимо, на пример, количину од 4 цч. Ако Бостон даје три пара белих чарапа за четири пара црвених, у добитку је за један пар, а ако Чикаго мора да одустане од мање од шест пари црвених чарапа, тј. само од четири, у добитку је за два пара црвених чарапа. То даје укупан добитак од трговине од три пара црвених чарапа. Аналогно важи и у случају да је цена нека друга, нпр. 5 цч.

5. КРИТИКА ТЕОРИЈЕ КОМПАРАТИВНИХ ПРЕДНОСТИ: САВРЕМЕНИ АСПЕКТИ

Ипак, упркос енормном цивилизацијском напретку до кога је све слободнија међународна трговина вишедеценијским трајањем довела – она у многим аспектима није довела до оптималних резултата. Тренутно актуелне теоријске поставке на пољу међународне трговине и међународне економије уопште, не могу да објасне неуспех неких својих предвиђања. Једна од предвиђања неокласичне теорије међународне трговине оно јесте о уједначавању факторских цена. Прецизније, зараде радника ће се у земљама укљученим у слободну међународну трговину временом изједначити, пошто се свака земља специјализује у својим компаративним предностима. Дакле, земља може просперирати чак и извозом робе ниског нивоа прераде и додате вредности, уколико је у њеној производњи релативно ефикаснија, док производе у којима нема компаративну предност треба увозити.

Чињеницу да у свету још увек постоје сиромашне земље које не располажу савременом технологијом и баве се производњом сировина или артикала ниске додате вредности, економска теорија главног тока не види као проблем. Међутим, критика овог класичног приступа међународној трговини фокусира се на глобализоване али и даље сиромашне земље.

На основу налаза чувеног италијанског мислиоца и економисте Антонија Сере (1613), нобеловац Пол Кругман је почетком 1980-их истицао је да земље које су у слободној трговини специјализоване за производњу сировина не могу савладати сиромаштво. Њима је потребан и индустријски сектор, будући да производња сировина и индустријских добара подлежу различитим законима (економија обима, опсега итд). Када се земља специјализује у производњи сировина, она ће пре или касније досећи границе производње (условљене земљиштем као фиксним фактором), при чему ће производи постојати све масовнији и јефтинији на тржишту. Код индустрије то не важи, јер промена технологија и растући приноси на обим пружају готово неограничене могућности раста и развоја. Ипак, Кругманови ставови нису довели да практичних последица. Радило се о становишту које се није уклапало у тадашњи политички дневни ред.

Оно што је заједничко свим неуспелим државама и свим земљама на свету у којима се дешава глад је да имају изразито слаб индустријски сектор. Економисти из ранијих времена су увиђали такве структурне везе. Данас проучаавамо неуспеле државе и глад као да су феномени који немају везе са привредном структуром у земљама где се дешавају (Рејнарт, 2006). Као добар пример може се навести напредна привреда Аустралије, која иако је веома богата природним ресурсима, у њима није видела извор своје специјализације. Људи који воде привредну политику Аустралије традиционално су пажљиви да не уведу земљу у ризик који доноси специјализација у производњи сировина. Ако би ова земља пратила теорију трговине и специјализовала се само за производњу вуне, тамошњи економисти су предвидели да би, за почетак, хиперпродукција довела до пада цене вуне на светском тржишту[16]. То би последично довело до све мањих приноса и, у дугом року, кризу конкретне делатности и привреде уопште.

Један од примера предиктивног неуспеха савремене теорије међународне трговине представља Подсахарска Африка. Земље ове, данас најсиромашније регије, нису одувек стагнирале. Током 1960-их и 1970-их, током и након процеса деколонизације и почетне индустријализације, Подсахарска Африка је остваривала релативно пристојну

[16] Рејнарт, Е. *Глобална економија*, стр. 136.

стопу раста. Доходак по становнику растао је у том периоду у просеку око 1.6%, што није веома високо гледано из данашњег угла, али је упоредиво са стопама које су бележиле данас најразвијеније земље у време сопственог индустријског напретка неколико деценија раније[17]. Ипак, почев од 1980-их година, земље ове регије мењају свој развојни правац и данас се поново налазе на дну лествице богатства. Стварни узрок стагнације Африке у последње три деценије управо је, према критикама, политика слободног тржишта коју је континент био принуђен да примени у том периоду.

Почев од Сенегала 1979. године, земље Подсахарске Африке биле су присиљене да прихвате секторску политику слободног тржишта и слободне трговине. Тачније, биле су приморане условима које су им програмима за структурно прилагођавање наметнули Међународни монетарни фонд и Светска банка. Идеја тих програма, барем декларативно, била је подршка неразвијеним земљама у процесу интеграције у светску трговину. Насупрот општем уверењу, таква секторска политика није се показала добром за економски развој. Изненадним излагањем још незрелих произвођача међународној конкуренцији, таква политика је проузроковала крах оно мало индустријског сектора који су те земље успеле да изграде током шездесетих и седамдесетих година. Тако су биле приморане да се врате у претходну фазу развоја и ослоне се искључиво на извор сировина, као што су какао, кафа или бакар, па су зато остале изложене наглим флуктуацијама цена и стагнантним производним технологијама. Зато је критика сложна у оцени да су афричке земље морале најпре да развију индустрију, па тек потом да се прикључе глобалној слободној трговини.

Ти ставови критике нису нови, већ их је баштинила и историјска школа економске мисли. Историјска школа појављује се четрдесетих година 19. века. Оно по чему се разликује од британске класичне политичке економије јесте посматрање државе као предмет анализе, а не света у целини као недељивог ентитета. Такође, свака земља се налази на различитом нивоу развоја и не постоје општетеоријска и практична начела њиховог понашања. Насупрот чисто теоријском и апстрактном приступу, она истиче нужност историјског посматрања, односно проучавања привредне историје.

Насупрот економском либерализму класичара, залаже се за протекционизам, државни интервенционизам и етатизам.

Немачки економиста Фридрих Лист (1841) разрадио је теорију о томе какву политику треба водити да би се дошло до глобализације при којој ће све државе имати користи од слободне трговине.

Листов пројекат је био интеграција у слободној трговини све већих регионалних група држава на истом нивоу развоја[18] (Јакшић, 2011).

1. За почетак, нација мора проћи кроз период слободне трговине да би се повећала тражња за индустријском робом.
2. Затим следи периоду у коме мале државе штите и изграђују сопствену индустрију (дакле, делатности са растућим приносима, укључујући и напредне услуге) и синергијске ефекте.
3. У следећој фази долази до интеграције све већих географских области са државама на истом нивоу развој.
4. Тек кад све нације стекну конкурентан индустријски сектор, можемо се окренути глобалној слободној трговини.

[17] Чанг, Х.Ј. *23 ствари које вам не кажу о капитализму*, стр. 71.
[18] Јакшић, М. *Историја економије*, стр. 156.

6. ЗАКЉУЧАК

У економској теорији, данас постоји консензус да је трговина један од најважнијих чинилаца развоја светске привреде. То се огледа у чињеници да, када обим светске трговине расте, расте и светска производња, мерена конвенционалним показатељима, као што је БДП. Било да је тај раст спорији или бржи од светске привреде, неспорно је да постоји позитивна веза између ова два феномена. То и не чуди, будући да трговина повећава благостање учесника у њој на различите начине, а без таквог амбијента нема ни одрживог привредног развоја. У међународну трговину, као проток капитала, добара и услуга, данас су укључене готово све земље света, у већој или мањој мери. Она је функционисала под различитим условима, који су зависили од преовлађујућег друштвеног става о трговини (нпр. време меркантилизма), да би последњих деценија постојало слагање о неопходности слободне трговине.

Међутим, и данас се међународна трговина суочава са различитим изазовима. Они су бројни, али као најважнији чине се распрострањено сиромаштво земаља у развоју и њихов подређени положај, проблеми реструктурирања земаља у транзицији, растућа конкуренција у свету и слабљење америчке доминације и сл. Очигледан и актуелан пример изазова такође је и „царински рат" који се чини да САД започињу, повећавајући царинске тарифе на челик и алуминијум, што неће остати без одговора угрожених земаља, пре свега Кине и оних из ЕУ.

У овом раду пружен је општи, површински осврт на међународну трговину, њен појам као и теоријски и практични значај. Као што је речено, слободна трговина један је од основних предуслова за благостање и просперитет становништва било које земље. Проучавање трговине незамисливо је без разумевања најважнијих концепција – теорије апсолутних и компаративних предности – које објашњавају разлоге зашто земље међусобно тргују, чак и оне које, на први поглед, немају шта да понуде светском тржишту. Такође, пружен је осврт и на релевантну критику савременог економског поретка, која се фокусира на теоријску подлогу која не препознаје неуспех неразвијених земаља у озбиљнијем привредном развоју и приближавању нивоима развоја ботатијих земаља.

Тема спољне трговине веома је значајна и за нашу земљу, будући да је Србија мала, отворена привреда, на коју у великој мери утичу догађаји на светској економској и политичкој сцени. Најважнији трговински партнери наше земље су развијене чланице ЕУ, док не треба превидети ни значај источних тржишта, а поготово руског, са којима постоји споразум о слободној тровини без царина или сличних баријера. На крају, али не и најмање важно – примери на које се критика глобалног економско/трговинског поретка ослања имају забрињавајуће високу сличност са нашом производном структуром, што значи да и даље постоји значај простор за напредак у правцу индустријализације и производње са високом додатом вредношћу.

7. ИЗВОРИ

1. Церовић, Медојевић. (2014). *Основи класичне политичке економије*. Београд: Центар за издавачку делатност Економског факултета.

2. Јакшић, М. (2011). *Историја економије*. Београд: Центар за издавачку делатност Економског факултета.

3. Ковачевић, Р. (2016). *Економски односи Србије са иностранством*. Београд: Центар за издавачку делатност Економског факултета.

4. Менкју, Г. (2009). *Принципи економије*. Београд: Центар за издавачку делатност Економског факултета.

5. Рејнарт, Е. (2006). *Глобална економија*. Београд: Чигоја штампа.

6. Салваторе, Д. (2012). *Међународна економија*. Београд: Центар за издавачку делатност Економског факултета.

7. Тешановић, Б. (2016). *Основи макроекономије*. Београд: Факултет за пословне студије и право.

8. Чанг, Х.Ц. (2013). *23 ствари које вам не кажу о капитализму*. Београд: Мали врт.